

I

Jacob Markovitsj was niet lelijk. Daar moet niet uit afgeleid worden dat hij knap was. Kleine meisjes barstten niet in tranen uit als ze hem zagen, maar ze lachten hem evenmin toe. Jacob Markovitsj was, zou je kunnen zeggen, voorbeeldig middelmatig. Beter gezegd: hij had een bijzonder onbeduidend gezicht. En wel zo onbeduidend dat het oog van de kijker er niet op kon blijven rusten en meteen doorgleed naar andere objecten. Een boom op een straathoek, een kat onder een struik. Je moest je enorm inspannen om in de woestijn die zijn gezicht was te blijven rondtrekken. En mensen spannen zich liever niet al te veel in. Zo kwam het dus dat ze zelden lang naar hem bleven kijken. Dat had ook zijn voordelen, zoals de sectiecommandant algauw inzag. Hij keek net zo lang naar Jacob Markovitsj als nodig was, en wendde vervolgens zijn blik af. 'Jij gaat wapens smokkelen,' zei de sectiecommandant. 'Met die kop van jou val je niemand op.' En hij had gelijk. Jacob Markovitsj smokkelde wellicht meer wapens dan welk ander lid van de ondergrondse ook, zonder ooit zelfs maar bijna gepakt te worden. De blikken van de Britse militairen gleden over zijn gezicht als smeerolie over een pistool. Of de leden van de ondergrondse hem om zijn durf bewonderden, wist Jacob Markovitsj niet. Weinigen spraken hem aan.

Als hij geen wapens aan het smokkelen was, werkte hij op de akkers. 's Avonds zat hij in zijn tuin en voerde de duiven broodrestjes. Binnen de kortste keren verzamelde zich daar een vaste zwerm vogels die op zijn schouders neerstreken en uit zijn hand aten. Hadden de dorpskinderen het gezien, dan waren ze in lachen uitgebarsten, maar niemand kwam verder dan de stenen

tuinschutting. 's Avonds las hij het werk van Jabotinsky. Eens in de maand ging hij naar Haifa en sliep daar tegen betaling met een vrouw. Soms dezelfde vrouw, soms een andere. Hij besteedde niet veel aandacht aan haar gezicht en zij niet aan het zijne.

Jacob Markovitsj had één vriend. Zeëv Feinberg was allereerst een snor. Nog vóór de blauwe ogen, de zware wenkbrauwen, de puntige tanden. De snor van Zeëv Feinberg was in de hele regio bekend. In het hele land, zeggen sommigen. Toen een van de leden van de ondergrondse een keer van een reis naar het zuiden terugkwam, vertelde hij over 'een blozende meid die vroeg of de besnorde sultan nog bij ons was'. Iedereen lachte, maar Zeëv Feinberg lachte het hardst. En als Zeëv Feinberg lachte, beefde de snor op zijn bovenlip en sloeg uit in woeste golven, even bruisend en blij als zijn drager tussen de dijen van de jongedame was geweest. Zeëv Feinberg was duidelijk niet voorbestemd om wapens te smokkelen, zijn snor paradeerde als een stoet zwarte uitroeptekens voor hem uit, je moest wel blind en dom zijn om die niet op te merken. En de Britten waren weliswaar dom, maar het was te optimistisch geweest om aan te nemen dat ze ook nog blind waren.

Zeëv Feinberg kon dan wel geen wapens smokkelen, Arabieren weggagen kon hij als geen ander, dus patrouilleerde hij vaak 's nachts rondom het dorp. Hij was dan zelden alleen. Zodra bekend werd dat hij op een avond wachtdienst had, kwamen er andere kameraden bij. De een wilde verhalen horen over de wederwaardigheden van zijn snor tussen vrouwendijen, de ander kwam praten over de toestand in het land en over de vervloekte Duitsers, en weer een ander zocht advies over het telen van vee en het wieden van de akkers en het trekken van verstandskiezen – om maar enkele van de gebieden te noemen waarop Zeëv Feinberg een expert meende te zijn. Er kwamen ook jongedames bij. Zeëv Feinberg was weliswaar een toegewijde bewaker, altijd klaar met de vinger aan de trekker, maar laten we niet vergeten dat God de mens tien vingers heeft gegeven, en niet voor niets.

De geur van de akkers na de regen, een vleugje gevaar – dat geritsel: een Arabier of een wild zwijn – en het gekreun was soms tot aan de dorpshuizen te horen. Soms was ook Jacob Markovitsj van de partij. Onder zijn arm droeg hij het versleten, van zweet doortrokken boek van Jabotinsky. Zeëv Feinberg ontving hem vriendelijk, zoals hij iedereen ontving. Menselijk gezelschap was voor hem zo gewoon dat hij niet in staat was onvriendelijk te zijn, ook al zou hij dat gewild hebben. Zelfs de Britten haatte hij niet echt. En als hij iemand doodde, deed hij dat met tegenzin, zij het wel efficiënt.

Ze spraken elkaar voor het eerst toen Jacob Markovitsj een keer diep in de nacht terugkwam uit Haifa. ‘Halt,’ hoorde hij de stem van Zeëv Feinberg in het donker brullen. ‘Wie ben je en waar kom je vandaan?’ Jacob Markovitsj voelde zijn benen trillen, maar hij zei met vaste stem: ‘Ik ben Jacob Markovitsj. Ik was bij een vrouw.’ De lach van Zeëv Feinberg maakte de kippen in hun hokken wakker. Hij vroeg door en Jacob Markovitsj antwoordde maar al te graag. Hij vertelde over de tepels van de vrouw, die buitengewoon aardig waren. Hij was zelfs bereid een gedetailleerde beschrijving van haar achterwerk en benen te geven, zonder ook maar één pond te vragen voor de informatie die hemzelf een half weekloon gekost had. Tot slot boog Zeëv Feinberg zich naar Jacob Markovitsj toe en vroeg: ‘Zeg, was het daarbinnen goed nat?’ De snor van Zeëv Feinberg kriebelde Jacob Markovitsj op zijn wang, maar hij durfde zich niet te bewegen. Nog nooit had iemand hem zo lang aangestaard. Uiteindelijk begreep hij dat hij niet langer kon dralen en vroeg: ‘Wat bedoel je?’

‘Wat ik bedoel?’ Zeëv Feinberg sloeg Jacob Markovitsj met zijn snor en duwde hem achteruit. Zijn blauwe ogen stonden van verbijstering zo wijd open dat ze Jacob Markovitsj bijna verzwolgen, Jabotinsky inclusief. ‘Ik bedoel de vagina, kameraad. Hoe nat was het daarbinnen?’ Jacob Markovitsj werd duizelig van de expliciete benaming en zeeg neer op een rots. Zeëv Fein-

berg kwam naast hem zitten. ‘Je begrijpt toch, hoop ik, dat er verschillende vochtigheidsgradaties mogelijk zijn? Je hebt er die vochtig zijn en je hebt er die nat zijn en je hebt er ook waarin je – o heerlijkheid – kunt verdrinken als in de Zwarte Zee. Dat hangt natuurlijk af van de eetgewoontes van de dame en ook van het weer, maar allereerst van de passie tussen man en vrouw.’ Nu vroeg Zeëv Feinberg weer hoe nat het er was geweest, en Jacob Markovitsj moest bekennen dat hij niet eens een tikkeltje vocht gevoeld had. ‘Niks?’ ‘Niks. Zo droog als de akkers eind augustus.’ Zeëv Feinberg zweeg een hele poos en zei toen: ‘In dat geval, kameraad, raad ik je aan om na te gaan of er geen anderen zijn. Je kent ongetwijfeld de wet van het behoud van massa. Het menselijke lichaam bevat een beperkte hoeveelheid vocht en ik vrees, mijn vriend, dat die vrouw van jou in Haifa het aan een andere man verspeelt.’ Jacob Markovitsj haalde opgelucht adem en verklaarde dat alles nu duidelijk was: de vrouw in Haifa had aangegeven dat hij die avond de vierde was, dus de wet op het behoud van massa kennende lag het voor de hand dat hij bij haar geen water zou aantreffen. Zeëv Feinberg barstte in een schaterlach uit en Jacob Markovitsj lachte onwillekeurig mee. Hij wist niet waarom hij dat deed, hij wilde het ook niet weten. Het was zo aangenaam om naast deze man te lachen, die met zijn snor het hele dal vulde en met zijn galmende lach het hele land. Als er al enige hoon in zijn lach zat, dan loste die direct op, terwijl de lach zelf nog lang bleef weerklinken. Zeëv Feinberg lachte en lachte, tot er een vlekje in zijn kruis verscheen. En toen hij dat merkte, lachte hij nog harder. Vanaf die avond waren Jacob Markovitsj en Zeëv Feinberg vrienden.

Twee keer redde Jacob Markovitsj het leven van Zeëv Feinberg, beide keren op dezelfde avond. Hij kwam weer terug uit Haifa en spoedde zich naar de wachtpost, omdat hij voor het eerst van zijn leven een stel borsten gezien had die niet even groot waren. Hij liep na te denken hoe hij dat aan Zeëv Feinberg zou vertellen toen hij een jonge Arabier tussen de struiken zag hur-

ken, zijn geweer gericht op een bewegende schaduw, vermoedelijk Zeëv Feinberg die een vrouw bereed. De verleiding is groot om te vertellen dat hij geen moment aarzelde. Maar ja, tot aan die avond had Jacob Markovitsj alleen maar wapens gesmokkeld en, afgezien van de ratten die de akkers schade toebrachten en die hij de kop insloeg, nog nooit een levend wezen gedood. Hoe het ook zij, hij overwon de trilling in zijn benen, pakte stilletjes een ronde witte steen en sloeg de jongeman met één harde klap de hersens in. Een schot doorkliefde de donkere nacht, alsook de trommelvliezen van Jacob Markovitsj. Hij tastte zijn lijf af om te zien of hij geraakt was en ontdekte dat Zeëv Feinberg nu eens een keertje misgeschoten had. 'Ik ben het,' riep hij. 'Niet schieten!'

Het dankbare gemompel van Zeëv Feinberg werd overstemd door de braaklawine. Jacob Markovitsj keek naar de jongeman die op de grond lag en zijn maag draaide zich meteen om. Het bloed glom in het maanlicht, het ontblote hersenweefsel deed hem huiveren, maar de krekels bleven zingen. Wanhopig als hij was, sloot Jacob Markovitsj zijn ogen, gooide de deuren van zijn brein dicht voor de beelden van de jongeman met zijn uitgestorte hersenen en hield zich met alle macht vast aan de borsten van de vrouw uit Haifa. Toen hij zijn ogen weer opendeed, zag hij een ander stel borsten voor zich, maar dan perfect symmetrisch. Rachel Mandelbaum stond halfnaakt te bibberen naast Zeëv Feinberg. Van de weeromstuit vergat ze zich te bedekken en stond daar in haar volle glorie te janken bij het lijk van de Arabier. Jacob Markovitsj keek naar de borsten van Rachel Mandelbaum en zijn lid werd steeds stijver. En hoe stijver zijn lid, hoe slapper zijn hoofd, dat het beeld van de kapotte Arabier geleidelijk aan losliet. Langzaam drong het tot Jacob Markovitsj door dat hij naar de borsten van Rachel Mandelbaum stond te staren, en dat terwijl hij Abraham Mandelbaum niet was. Toen het kwartje viel, keek hij weg van de borsten, wendde zich tot Zeëv Feinberg en zei: 'Abraham vermoordt je.'

Kenners en leken waren het oneens over de vraag hoeveel

mensen Abraham Mandelbaum gedood had. Sommigen zeiden tien, anderen vijftien, en weer anderen spraken denigrerend van overdrijving en stelden resoluut dat het er niet meer dan vier waren. Uiteindelijk kwam men tot een compromis en werd het een typologisch getal: zeven. Hoewel iedereen aannam dat het, de enkele Brit daargelaten, om Arabieren ging, kon niemand dat garanderen. Vliegjes dachten twee keer na voordat ze bij Abraham Mandelbaum in de buurt kwamen. Katten schurkten niet tegen zijn benen. Als er in het dorp een guillotine was geweest, was Abraham Mandelbaum vast gekozen om die te bedienen. Bij gebrek daaraan moest hij genoeg nemen met de functie van slager. Weinigen wisten dat hij 's nachts in zijn slaap zijn heimwee in het Pools uithuilde, onbestemde zinnen over een wit lammetje murmelde, over een suikerappel en de gemeenheid van de kinderen. Rachel Mandelbaum hoorde en begreep het en stapte zachtjes uit bed. Ook het schip had zij, vijf jaar eerder, zachtjes verlaten. Ze stond roerloos in de haven van Haifa en wachtte op wat er komen ging. Ze had al haar durf verbruikt voor de reis naar Palestina en nu ze er was, had ze alleen nog puf om te staan wachten. Ze behoefde niet lang te wachten. Na een halfuur kwam Abraham Mandelbaum naar haar toe en stelde zich voor. Hij kocht in een kiosk een glas prik voor haar en nam haar mee naar huis. Rachel Mandelbaum volgde hem als een eendenkuiken dat op de drempel van de haven uit zijn ei was gekomen en zich vastklampte aan de eerste de beste gedaante die het zag.

Later zou ze zich afvragen wat hij in de haven kwam doen op de dag dat het schip er arriveerde. Hij had niets bij zich en hij kocht de hele tijd dat ze die dag samen waren ook niets. Familie had hij niet, dus nam Rachel Mandelbaum aan dat hij er niet was om iemand te onthalen. Daarin vergiste zij zich. Abraham Mandelbaum kwam om de zoveel weken naar de haven om de schepen welkom te heten. Als de honger groot is, voldoet ook het wachten op zich om de leegte in de buik te vullen, al is het maar een klein beetje. Abraham Mandelbaum keek naar de zielen die

aan land kwamen, groene gezichten, bleke ledematen, en zocht naar een bekende gelaatstrek. Na een poos gingen de mensen uiteen en keerde Abraham Mandelbaum terug naar huis. Op de dag dat hij Rachel zag, wist hij het meteen, maar hij wachtte dertig martelende minuten om er zeker van te zijn. Er kwam verder niemand. Rachel verzette geen stap. In haar groene jurk kwam ze hem voor als een fles die in zee was gegooid en op het strand was aangespoeld opdat hij, de eenzame overlevende, hem zou oprapen en wat erin zat zou lezen. Hij nam haar mee naar huis en trouwde met haar, maar het lukte hem nooit de woorden in de fles te ontcijferen.

Rachel Mandelbaum, geboren Kanzelpult, trok haar groene jurk uit en maakte er gordijntjes van. Van haar rode baljapon maakte ze twee tafelkleden en een kussenovertrek. Vijf maanden nadat ze aan land was gekomen, was er haast niets meer over van het stadsmeisje. Het huis was vol met gedenktekens aan haar vorige leven, die steeds valer werden, steeds verder afrafelden, totdat het leek of de stoffen van oudsher hier thuishoorden, in Palestina. De andere vrouwen keken naar haar met een mengeling van waardering en bevreemding. Aan de ene kant was het uiteraard mooi om te zien hoe ze integreerde, niet zoals die ijdeltuiten die zich hier in een vakantiedorp buiten Zürich waanden. Aan de andere kant, lieve hemel! De nonchalance waarmee ze van de meest modieuze creaties gordijnen maakte. De *crème de la crème* van de Weense mode werd bij haar een lap om de handen mee te vegen in de slagerij van haar man. Ook van het Duits moest Rachel Kanzelpult niets meer hebben. Zodra ze voet in de haven van Haifa zette, zwoer ze dat ze voortaan uitsluitend Hebreeuws zou spreken. Als ze een woord niet kende, zweeg ze liever, ook wanneer haar gespreksgenoot Duits verstond. Bij een bezoek van functionarissen van de ondergrondse aan het dorp, hoorde een van hen dat de schoonheid in de deuropening van de slagerij net als hij uit Oostenrijk kwam. Hij bestookte haar meteen met een opgewonden kanonnade, maar deze werd be-

antwoord met een woordeloos staren. Rachel groef zich in haar zwijgzaamheid in en de stoet haastte zich opgelaten om de plek te verlaten. De vrouwen, die de ernstige jongedame inmiddels aardig waren gaan vinden, prezen haar trouw aan de Hebreeuwse taal. Het verhaal van de brutale immigrante die de functionaris een lesje ‘eigen taal eerst’ had geleerd, verspreidde zich als een lopend vuurtje en Rachel werd op straat door velen begroet. Zij groette terug met een licht accent. Haar ware motieven bleven verborgen, misschien ook voor haarzelf. Diep in haar hart wist ze dat als ze ook maar de allernauwste kier open zou laten, de rouw om haar vorige leven zou opwellen en het hele land zou overstromen. De jurken, de bals, het licht dat op gepolijste straattegels brak, de sneeuwvlokken – ze zaten allemaal achter slot en grendel. Eén blik achterwaarts, en ze zou net als Eurydice struikelen, de diepte in vallen, in de o zo heerlijke Europese hel.

Overdag hielp Rachel Mandelbaum haar man in de slagerij, waar het bloed als parfum om haar heen stoof. 's Avonds zat ze in bed te breien, de steken dicht op elkaar, om geen enkele gedachte uit het verleden in het heden te laten doorsijpelen. Maar eens per maand legde ze de breinaalden neer en stapte zachtjes uit bed. Abraham Mandelbaum kreunde in een slaperig Pools en Rachel aaide hem met een ervaren hand over zijn hoofd en verliet het huis. Buiten: Palestina slaapt, de aarde ademt zwaar, met de geur van stof en citrusbomen en stro. En midden in dat alles wacht Zeëv Feinberg haar op. Ze sluit haar ogen en hij kust haar hals. Zijn snor krast over haar fijne, doorzichtige huid. Maar Rachel trekt haar hals niet terug, integendeel, ze wrijft zich steeds weer aan de harde haren. En van verre, voorbij de citrusplantages, het stro, de haven en de grote zee, komt de herinnering aan de snor van een Oostenrijkse soldaat, Johan genaamd, en aan zijn lippen die naar wijn roken toen hij haar kustte, aan het bloed dat in haar aderen stroomde toen hij met haar in een lange Weense wals rondwervelde. En op zulke momenten werden de ogen van Rachel Mandelbaum vochtig, en zo ook haar vagina.

Op de avond dat Jacob Markovitsj de jonge Arabier de hersens insloeg, kregen de ogen van Rachel Mandelbaum de kans niet om vochtig te worden. Zeëv Feinberg had net haar bloes uitgetrokken en zijn hoofd tussen haar borsten gepropt. Nu was de Oostenrijkse soldaat Johan nooit zover gekomen, dus deed het haar niets toen de snor haar daar aanraakte. Ze voelde hoogstens een lichte kriebeling en vroeg zich af of het gepast zou zijn het hoofd van Zeëv Feinberg van haar borsten naar haar hals te verschuiven. Maar nog voordat ze tot een besluit kon komen, hoorde ze het misselijkmakende geluid van een brekende schedel. Rachel Mandelbaum kende dat geluid maar al te goed, want hoe zeldzaam ook, als je het één keer waargenomen hebt, vergis je je er nooit meer in. Op een heldere avond in Wenen, terwijl ze van haar huis naar het café aan het plein liep, zag Rachel Kanzelpult drie jongens een oude Jood heen en weer duwen, als een speelbal aan elkaar doorspelen. Tot haar verbijstering zag ze op hun gezichten de uitdrukking van onschuld en plezier die zo typerend is voor spelende kinderen. Op een gegeven moment gaf een van de jongens de oude man een onhandige zet. De man struikelde en viel op de grond. Zijn hoofd sloeg tegen de stoepwand. Nu was hij geen speeljood meer, maar een gebroken speeltje, een leeggelopen bal. De jongens stonden angstig naar hem te kijken. Na enkele minuten slikte een van hen en zei: 'Kom, we vinden wel een andere.' Ze gingen ervandoor en Rachel liep verder. Een week later ging ze aan boord van het schip. 's Nachts, als haar buik dreigde te barsten van misselijkheid en heimwee, hoorde ze weer het geluid van de brekende schedel.

Toen ze Jacob Markovitsj tegen Zeëv Feinberg hoorde zeggen ‘Abraham vermoordt je’, beseftte Rachel Mandelbaum dat ze met blote borsten voor Jacob Markovitsj stond. Een vluchtige blik was voldoende om te constateren dat Jacob Markovitsj geen zweem van een snor had en dat ze het daarom niet kon billijken. Ze bedekte zich gauw, verontrust door de gedachte dat er nu drie mannen in het dorp waren die het schoonheidsvlekje op haar rechterborst kenden. Had ze enig inzicht gehad in de zielenroerselen van Jacob Markovitsj, dan had ze zich vermoedelijk geen zorgen gemaakt. Vergeleken met de asymmetrische borsten van de vrouw uit Haifa waren de borsten van Rachel Mandelbaum een goddelijke creatie die, zo concludeerde Jacob Markovitsj, een afgeslachte Arabier wel waard was. Maar een offer van één dode Arabier was dan ook meer dan voldoende, het volstond ook zonder Zeëv Feinberg, die intussen klaar was met zijn dankbetuigingen aan Jacob Markovitsj en nu in zeemansrussisch stond te vloeken: ‘Idioot, imbeciel, jij en de teef die je geworpen heeft.’ Eerst dacht Jacob Markovitsj dat hij het tegen de Arabier had, maar toen hij hem zijn eigen snor met zijn berenklauw zag uitrukken, begreep Jacob Markovitsj dat Zeëv Feinberg zichzelf uitschold. ‘Binnen drie minuten staan hier dertig man, maar ook zij zullen je nek niet kunnen redden uit de handen van Abraham Mandelbaum. O, liederlijk zwijn dat je bent, vandaag word je afgeslacht.’ Zeëv Feinberg bleef aan zijn snor rukken en Jacob Markovitsj had het gevoel alsof hij getuige was van het teloorgaan van een wereldwonder, alsof de bibliotheek van Alexandrië voor zijn ogen afbrandde. ‘Laat die snor nou!’ brulde hij en hij schrok van zijn eigen stem. ‘We kunnen hem met z’n tweeën wel aan.’

Tot opluchting van Jacob Markovitsj en Rachel Mandelbaum liet Zeëv Feinberg eindelijk zijn snor los. De afschuw op zijn gezicht veranderde in een uitdrukking die vanuit een bepaalde gezichtshoek op minachting leek. Hij was ruim een kop groter dan Jacob Markovitsj en ongeveer twee keer zo breed. De achtenze-